

Elżbieta Nerwińska

konsultacja Marcin Budzyński

Tutoring w szkole jako ważna praktyka zmiany edukacyjnej

Zmiana to jedno z najważniejszych pojęć współczesności, opisujących funkcjonowanie szkoły, uczniów i nauczycieli, a także całego systemu edukacji. Niezależnie od deklarowanej przez wielu nauczycieli potrzeby stabilizacji i niechęci do wprowadzanych reform – szkoła musi się zmieniać nieustannie. Pojawia się jednak pytanie o kierunek tych zmian, o to, jak przygotowywać uczniów do podejmowania wyzwań, przed jakimi staną w dorosłym życiu, jak wychowywać do przyszłości. Pomimo nieustannych przemian, jakim wraz z całym społeczeństwem podlega szkoła, podstawowym celem edukacji niezmiennie pozostaje przygotowanie uczniów do odpowiedzialnego i wartościowego życia, towarzyszenie im w dorastaniu, a także pomoc w poznawaniu i zrozumieniu otaczającego świata.

Metoda tutoringu szkolnego jest propozycją indywidualizacji pracy z uczniem, adresowaną do tych nauczycieli, którzy gotowi są przyjąć rolę przewodnika i wspomagać uczniów w procesie dorastania i rozwoju. W niniejszym artykule przedstawiona zostanie istota tutoringu, a także możliwości zastosowania tej metody w polskiej szkole. Model pracy nauczyciela w roli tutora został opracowany na podstawie doświadczeń Autorskich Liceów Artystycznych i Akademickich ALA we Wrocławiu, gdzie od wielu już lat realizowany jest indywidualny tok nauki oraz indywidualna opieka wychowawcza. Wprowadzenie tutoringu do szkoły wpływa na osiągnięcia szkolne uczniów i klimat społeczny szkoły poprzez zmianę relacji między uczniem a nauczycielem, a także poprzez przekazanie uczniowi odpowiedzialności za jego uczenie się.

*Nauczyciel, który spaceruje w cieniu świątyni
pośród swych uczniów, nie rozdaje swej mądrości,
lecz raczej swą wiarę i uміłowanie.*

*Jeśli jest naprawdę mądry, nie zaferuje wam
odwiedziny w domu swojej mądrości, ale zaprowadzi
was do progu waszego własnego rozumienia.*

Khalil Gibran, „Prorok”

Przechodzenie współczesnego świata od gospodarki przemysłowej do gospodarki opartej na wiedzy, towarzyszące temu przemiany społeczne i kulturowe, zawrotne tempo rozwoju nauki i techniki, rozwój nowoczesnych technologii informacyjnych – wszystko to zmusza do refleksji i zadawania pytań o rolę i zadania nauczyciela we współczesnej szkole. Nie ulega wątpliwości, że istotą systemu edukacji jest przygotowanie młodego człowieka do dorosłego życia, do odpowiedzialnego pełnienia ról rodzinnych, zawodowych i społecznych. Pojawia się jednak pytanie, czy dzisiejsza szkoła, zorganizowana zgodnie z wymogami XIX-wiecznej gospodarki przemysłowej, jest w stanie odpowiedzieć na wyzwania XXI wieku? Czy przygotowujemy dzieci i młodzież do sprawnego funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym, do radzenia sobie z natłokiem informacji, do podejmowania wyzwań, jakie niesie przyszłość? Warto poszukiwać odpowiedzi na pytania: jak powinna być zorganizowana szkoła, by sprostać pojawiającym się wyzwaniom, jak ma pracować nauczyciel, by wspierać własne poszukiwania, wszechstronny rozwój i uczenie się każdego ucznia? Jak realizować proces kształcenia i wychowania, by szkoła nie tylko nadążała za zmieniającą się rzeczywistością, ale by przygotowywała uczniów do zadań, z jakimi będą się musieli zmierzyć jutro?

Wszyscy jesteśmy zgodni co do tego, że szkoła nie może poprzestać na przekazywaniu informacji, zapoznawaniu uczniów z dorobkiem kultury, cywilizacji i sprawdzaniu stopnia przyswojenia tych treści. Jest to niemożliwe, chociażby ze względu na tempo i ilość nowych informacji oraz odkryć naukowych. Dzięki rozwojowi sieci Internet i nowoczesnych technologii nauczyciele i uczniowie mają coraz łatwiejszy dostęp do zasobów i źródeł wiedzy, a zatem pojawia się coraz silniejsza potrzeba nauczania dzieci i młodzieży świadomego, mądrego korzystania z tych możliwości. Jak pokazują współczesne analizy, uczniowie zdobywają w szkole nie więcej niż 30% informacji o świecie,

a pozostałe 70% czerpią ze źródeł pozaszkolnych. To sprawia, że nauczyciel nie może ograniczać się do przekazu informacji. Powinien raczej pomagać uczniom zrozumieć otaczający świat, wyposażyć ich w umiejętności dokonywania wyboru i świadomego korzystania z informacji oraz dziedzictwa kultury. Istotą i warunkiem skuteczności tak ujmowanego procesu edukacji jest wzajemne zaufanie, szacunek do osoby oraz do życia we wszystkich jego postaciach, troska o zachowanie zasobów naturalnych i ładu w otaczającym nas świecie.

Warto zatem zastanowić się, jak organizować proces kształcenia i wychowania, jakie obszary pracy szkoły należy wzmocnić, by umożliwić optymalne wykorzystanie zdolności i potencjału każdego ucznia. Dziś trudno jest przewidzieć, jakie kompetencje będą najbardziej potrzebne młodemu człowiekowi za lat kilkanaście, czyli po ukończeniu przez niego obowiązkowej edukacji. Możemy jedynie przypuszczać, że warto rozwijać tzw. kompetencje kluczowe, wśród których na pierwszym miejscu należy postawić umiejętność samodzielnego myślenia, nieustannego uczenia się, poszukiwania informacji i posługiwania się nimi oraz kompetencje komunikacyjne. Proces tutoringów szkolnych ma między innymi na celu wyposażenie ucznia w te podstawowe umiejętności, wspieranie go w procesie dojrzewania i przekazywanie odpowiedzialności za efekty uczenia się.

Socjologowie biją na alarm w związku z rozpadem więzi społecznych i niewywiązywaniem się przez rodzinę z jej podstawowych obowiązków wychowawczych oraz opiekuńczych wobec dzieci. Coraz częściej szkoła, będąc miejscem spotkania osób i tworzenia ważnych, z punktu widzenia rozwoju osobowości, relacji interpersonalnych, zaczyna zastępować rodzinę w jej funkcjach socjalizacyjnych. Grupa rówieśnicza, relacje z osobami dorosłymi oraz więzi, jakie nawiązuje się w szkole, mogą mieć decydujący wpływ na całe życie kształtującego się człowieka. Szkoła tworzy warunki do spotkania osób, a przez to uczy funkcjonowania społecznego i sprzyja zaspokojeniu jednej z najważniejszych potrzeb każdego człowieka – potrzeby więzi międzyludzkich.

Relacje interpersonalne w szkole stanowią fundament procesów kształcenia, wychowania i opieki. Nie wszyscy nauczyciele zdają sobie sprawę z tego, jaką mogą odegrać i często odgrywają rolę w życiu ucznia, jak ważne może być udzielone przez nich

wsparcie, jak wielkie znaczenie ma ich obecność w życiu młodego człowieka. Jak pokazują wyniki badania zachowań prozdrowotnych dzieci i młodzieży, wsparcie ze strony nauczyciela może mieć decydujący wpływ na ograniczenie zachowań ryzykownych, sięgania po alkohol i substancje uzależniające. *Na przykład badania M. Zimmermana i wsp. prowadzone w grupie narażonej na działanie wielu środowiskowych czynników ryzyka (...) potwierdziły, że posiadanie dorosłego nieformalnego mentora ma kompensacyjny, ale nie interakcyjny, wpływ na używanie substancji psychoaktywnych, wykroczenia i stosowanie przemocy. Te same badania, w przypadku innej zmiennej zależnej – postawy młodzieży wobec szkoły – potwierdziły zarówno kompensacyjny, jak i interakcyjny efekt posiadania nieformalnego mentora na deklarowaną pozytywną postawę wobec szkoły¹.*

Nie doceniamy również znaczenia klimatu społecznego w szkole i jego wpływu na efekty kształcenia i wychowania. Jeżeli chcemy, by uczeń czuł się odpowiedzialny za przebieg i wyniki swojej nauki, to powinniśmy dążyć, by treści i organizacja nauki były dostosowane do potrzeb, zainteresowań i możliwości psychofizycznych ucznia. Wyniki międzynarodowych badań osiągnięć szkolnych piętnastolatków² w krajach OECD (PISA – *Programme of International Student Assessment*) pokazują, że istnieje ścisły związek pomiędzy wynikami nauczania i frekwencją uczniów a klimatem społecznym szkoły, wsparciem udzielanym przez nauczycieli oraz samopoczuciem ucznia w szkole (utożsamianiem się ze szkołą).

Jednym z obszarów badań PISA w 2003 roku były zachowania i postawy uczniów wobec szkoły. Polscy uczniowie, w zakresie objętym badaniami: umiejętności czytania i rozumowania, kompetencji matematycznych oraz myślenia naukowego, osiągnęli wyniki poniżej średniej krajów OECD. Jednocześnie zajmowali najniższe pozycje w skali dotyczącej postaw i zachowań społecznych uczniów, co było powiązane ze słabą frekwencją, wagarami, brakiem poczucia więzi ze szkołą i, deklarowanym przez uczniów, brakiem wsparcia ze strony nauczycieli. Wyniki badań PISA pozwalają na wskazanie czynników mających wpływ na osiągnięcia szkolne uczniów. O ile wyniki w obszarze rozumowania i myślenia, jak udowodniły badania, w dużej mierze są uzależnione od czynników pozaszkolnych – pochodzenia społecznego uczniów, wykształcenia ro-

¹ Mazur J., Tabak I., Małkowska-Szcutnik A., Ostaszewski K., Kołoto H., Dzielska A., Kowalewska A. *Czynniki chroniące młodzież 15-letnią przed podejmowaniem zachowań ryzykownych*, raport z badań HBSC 2006, Instytut Matki i Dziecka, Zakład Ochrony i Promocji Zdrowia Dzieci i Młodzieży, Warszawa 2008, s. 35.

² Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów OECD PISA – wyniki badania 2003 w Polsce, Ministerstwo Edukacji Narodowej (www.ifispan.waw.pl/pisa).

dziców, dostępu do dóbr kultury czy też sytuacji ekonomicznej państwa – o tyle wyniki w zakresie postaw społecznych uczniów są ściśle powiązane z klimatem społecznym szkoły, kwalifikacjami i postawami nauczycieli, a także wpływem środowiska rówieśniczego.

Każdy nauczyciel ma na co dzień wiele okazji, by zaobserwować związek pomiędzy tym, jak uczeń się w szkole czuje, na ile się utożsamia z grupą rówieśniczą i ze szkołą, a jego aktywnością, osiąganymi wynikami oraz kondycją psychospołeczną. Twórcze zaangażowanie uczniów, ich energii i emocji w czasie lekcji i na zajęciach pozalekcyjnych jest istotnym czynnikiem chroniącym przed patologiami, agresją i przemocą w szkole, a także wpływającym na poziom osiągnięć szkolnych. W koncepcji tutoringingu szkolnego zakładamy, że nauczyciele, poprzez zindywidualizowaną pracę wychowawczą, mogą mieć zdecydowanie większy niż dotychczas wpływ na rozwój młodego człowieka, osiągnięcia szkolne, a także przygotowanie do wartościowego i odpowiedzialnego życia.

Co to jest tutoring?

Jedną z metod indywidualizacji pracy z uczniem i skutecznego wspomagania go w procesie uczenia się, rozwoju i dojrzewania jest metoda tutoringingu. Keith Topping w broszurce „Tutoring”, udostępnionej na stronach internetowych UNESCO (www.ibe.unesco.org), twierdzi, że tutoring jest bardzo starą praktyką, znaną już w starożytnej Grecji i Rzymie. Tutoring według tego autora oznacza *wspomaganie procesu uczenia się w sposób interakcyjny, celowy i systematyczny przez osoby, które nie są profesjonalnymi nauczycielami*³.

W Polsce tutoring został po raz pierwszy zastosowany w procesie kształcenia liderów społecznych w programie Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności „Liderzy PAFW”, realizowanym przez Stowarzyszenie Szkoła Liderów. Celem programu, na co wskazują jego autorzy, jest indywidualny rozwój liderów społeczności lokalnych, w którym pomaga tutor. W roku 2007 w publikacji pt. „Tutoring – w poszukiwaniu metody kształcenia liderów”⁴ opisane zostały doświadczenia tego programu. Jak pisze Przemysław Radwan-Rohrenschef we wstępie do publikacji: *Tutor stał się w naszym programie kluczem do rozwoju i wsparcia liderów. Tutor pozwala liderom jak w lustro spojrzeć w siebie, stawia*

*pytania o sens, wspiera, pomaga się zmieniać, stawiać i realizować cele. Tutor towarzyszy w poszukiwaniu liderkiej drogi i misji*⁵. Swoimi doświadczeniami z Oxfordu, gdzie metoda tutoringingu jest realizowana od wielu lat/stuleci, podzielił się w tej publikacji profesor Zbigniew Pełczyński, który tak pisze o początkach tej metody: *Tutoring powstał w Anglii i był odpowiedzią na brak powszechnego systemu szkolnictwa w tym państwie. (...) Początkowo tutor mieszkiał z rodziną i odbywał systematyczne lekcje z młodzieżą. Częścią tutoringingu była również, począwszy od XVII wieku, podróż po Europie odbywana przez syna pod opieką tutora. (...) Obecnie tutoring to podstawowa forma kształcenia na dwóch najstarszych uczelniach angielskich – Oxfordzie i Cambridge – przyczyniająca się do ich sukcesu*⁶.

Tutoring w szkole

Od początku istnienia Autorskich Liceów Artystycznych ALA we Wrocławiu realizowany jest w nich system zindywidualizowanej opieki wychowawczej i naukowej, który co prawda nie był wcześniej nazywany tutoringiem, jednakże zbudowany został na bazie tutorskiej relacji pomiędzy nauczycielem a uczniem. Doświadczenia programu Liderzy PAFW Szkoły Liderów, a także doświadczenia szkół ALA stały się inspiracją do powołania we Wrocławiu Kolegium Tutorów oraz budowania programu tutoringingu szkolnego. Program ten jest próbą praktycznego rozwiązywania problemów napotykanych w kształceniu młodzieży na poziomie gimnazjum i liceum. Proces tutoringingu w szkole jest poszukiwaniem sposobów skutecznego wspomagania ucznia w jego rozwoju, niezależnie od uwarunkowań podyktowanych jego predyspozycjami psychofizycznymi. Skuteczność programu upatrywana jest w zmianach relacji pomiędzy nauczycielem i uczniem oraz w zakresie opieki szkolnej i związanych z nią oddziaływań wychowawczych. Program ma na celu budowanie relacji wychowawczych w oparciu o zasady pedagogiki dialogu personalnego. Zmiana relacji i idące za nią zwiększenie poczucia bezpieczeństwa w szkole, zarówno uczniów jak i nauczycieli, jest warunkiem budowania u ucznia gotowości do nauki, a u nauczyciela – gotowości do wspierania uczniów. Dalekosiężnym efektem programu powinno być zintegrowanie czterech środowisk: nauczycieli, uczniów, rodziców i pracowników obsługi szkoły we współpracy nad wykonaniem *wspólnego zadania*

³ Topping K. *Tutoring*, Educational Practices, series 5 (www.ibe.unesco.org/publications).

⁴ *Tutoring. W poszukiwaniu metody kształcenia liderów*, Liderzy PAFW, Program Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności realizowany przez stowarzyszenie Szkoła Liderów (www.liderzy.pl).

⁵ Op. cit., s. 7.

⁶ Op. cit., s. 31.

uczenia się, czyli zbudowania w szkole *wspólnoty uczącej się* – jak piszą autorzy programu na stronie www.tutoring.pl.

Tutoring (łac. *tutus*) jest długofalowym (obejmującym co najmniej semestr) procesem współpracy pomiędzy nauczycielem i uczniem, nakierowanym na integralny – obejmujący wiedzę, umiejętności i postawy – rozwój podopiecznego. Istotą tutoringu są indywidualne spotkania, w trakcie których, w atmosferze dialogu, szacunku i wzajemnej uwagi tutor pracuje z podopiecznym, pozwalając im dogłębnie poznać siebie, określony obszar wiedzy, rozwinąć umiejętności samodzielnego jej zdobywania oraz sztukę maksymalnego korzystania z własnych talentów. Tutoring wzmacnia poszukiwania własne ucznia, czemu towarzyszy tutor: mądry nauczyciel, który służy radą i potrafi umiejętnie wyznaczyć szlak poszukiwań. Tutoring ma za zadanie prowadzić podopiecznego do mądrości i dojrzałości.

Tutoring jest dialogiem pedagogicznym, procesem wymiany i uczenia się zarówno uczniów, jak i nauczycieli. W trakcie tej wymiany uczniowie poznają otaczający świat, ale też, a może przede wszystkim, uczą się siebie nawzajem, poznają swoje mocne strony, budują prawidłową samoocenę, a przede wszystkim przejmują odpowiedzialność za swoją naukę i podejmowane decyzje. Siła oddziaływania tej relacji polega na wzajemnym szacunku, zaufaniu i akceptacji, na których jest zbudowana.

Nauczyciel – wychowawca – tutor

Tutoring jest także okazją do rozwoju zawodowego nauczyciela. Wchodząc w trudną rolę opiekuna – tutora – wychowawcy, nauczyciel musi mieć świadomość swoich mocnych stron i ograniczeń, priorytetów i wartości, którymi kieruje się w życiu. Jest zmuszony do nieustannej refleksji nad swoją motywacją oraz do poszukiwania odpowiedzi na pytania o sens edukacji, o to, kim jest dla niego uczeń, na jaki rodzaj relacji jest gotów, czy jest skłonny zaakceptować ucznia takiego jaki jest, z jego wadami, słabościami, talentami, czy chce pomagać uczniowi w jego własnych poszukiwaniach i wspierać go w rozwoju. Te i wiele innych pytań pojawi się wraz z decyzją o przystąpieniu do budowania relacji wychowawczej, bazującej na założeniach tutoringu.

Tutor to osoba posiadająca wiedzę, doświadczenie i odpowiednią formację, to osoba, która potrafi pracować w relacji jeden na jeden. Jakie kompetencje powinien posiadać tutor, by wspierać rozwój

ucznia, a jednocześnie odnajdować sens swojej codziennej pracy? Podstawową kompetencją tutora jest umiejętność nieoceniającego, aktywnego słuchania. To co najcenniejszego możemy ofiarować drugiej osobie, to czas i uwaga. Są to dary, które sprawiają, że dziecko czy młody człowiek otrzymuje informację: jesteś dla mnie ważny, zależy mi na tobie – i to jest podstawą do budowania poczucia własnej wartości. O znaczeniu prawidłowej samooceny i poczucia własnej wartości dla osiągania zakładanych celów, prawidłowego dojrzewiania i funkcjonowania społecznego nie trzeba nikogo przekonywać. Jednak nie wszyscy rodzice i nauczyciele zdają sobie sprawę z tego, że to od nich zależy, czy dziecko będzie dorastać w przekonaniu, że jest istotne, że ważna dla niego osoba jest gotowa poświęcić mu swój czas, uważnie słuchać i, co najważniejsze, wejść w relację wymiany przynoszącej korzyści obydwu stronom. Gdyż nauczyciel w relacji tutorskiej, podobnie jak uczeń, ma możliwość poznawania i przekraczania swoich ograniczeń. Przywoływane już wyniki badania PISA potwierdzają ogromne znaczenie wsparcia udzielanego przez nauczyciela, wskazując jednocześnie, że jest ono jednym z istotniejszych czynników wpływających na osiągnięcia szkolne uczniów.

Kto to jest wspierający nauczyciel?

Zapewne wielu z nas zadaje sobie pytanie, jakie postawy nauczyciela odbierane są jako wspierające, a które zniechęcają czy obniżają skuteczność pracy z uczniem. Budowana na bazie psychologii pozytywnej idea pozytywnej edukacji zakłada między innymi, że wzmacnianie pozytywnych aspektów osobowości, wydobywanie i rozwijanie tkwiącego w każdym z nas potencjału, zdolności i rozmaitych talentów jest czynnikiem silnie motywującym, wspierającym i zachęcającym do podejmowania dalszych wysiłków. Koncepcji tutoringu i współgrającej z nią idei pozytywnej edukacji odpowiada definicja wspierającego nauczyciela, opracowana przez K.R. Wentzla (badania 1997 i 2001). W opinii uczniów wspierający nauczyciel to taki, *który mnie dobrze zna i któremu na mnie zależy. Stawia wysokie wymagania, które są jasne i uczciwe. Jest sprawiedliwy*⁷.

Założenia modyfikacji systemu wychowania i opieki w szkole

W szkołach ALA relacja tutor – podopieczny budowana jest zgodnie z zasadami dialogu wychowawczego, opartego na założeniach i koncepcji pedagogiki personalistyczno-egzystencjalnej profes-

⁷ Szymańska J. *Warunki skuteczności szkolnej profilaktyki*, Remedium nr 7-8/2007.

sora Janusza Tarnowskiego – podstawą relacji wychowawczej, wg tej koncepcji, jest poszanowanie godności osoby ludzkiej. W praktyce akceptacja takiego założenia przekłada się na uznanie prawa wychowanka do wolności i własnych wyborów oraz wzajemny szacunek, niezależnie od wieku, zajmowanej pozycji, wyznawanych poglądów itp. W procesie tak pojmowanego dialogu wychowawczego następuje zmiana podstawy autorytetu nauczyciela – rezygnacja z autorytetu wynikającego z pełnionej funkcji na rzecz autorytetu osobowości.

Tutoring, jako model pracy wychowawczej, tworzy bezpieczne, oparte na wzajemnym zaufaniu i szacunku relacje interpersonalne oraz klimat społeczny szkoły. Zapobiega wypaleniu zawodowemu nauczycieli, wpływa na osiągnięcia szkolne uczniów, ich poczucie własnej wartości, zachowania oraz sposób funkcjonowania w szkole, przez co przywraca sens edukacji.

Tutoring umożliwia zmianę systemu opieki szkolnej z grupowego wychowawstwa klasowego na zindywidualizowany model tutorski, skierowany w swoim zadaniu opiekuńczo-wychowawczym i relacjach na każdego ucznia z osobna.

Na czym polega tutoring i co odróżnia tę metodę od tradycyjnie pojmowanego wychowawstwa?

Nauczyciele z zasady przygotowani są do pracy z klasą bądź grupą. Niektórzy z nich radzą sobie świetnie w pracy indywidualnej i, dzięki swojemu doświadczeniu, mogą podjąć się roli tutora bez formalnego przygotowania. Jednak praca tutora wymaga nie tylko analizy własnych zapatrywań na funkcję i zadania nauczyciela wychowawcy, wymaga też przeformułowania oczekiwań i postaw wobec ucznia, wychowanka. Inne też zadania stawiane są wychowawcy, który pracuje z grupą podopiecznych, a inne będą obowiązki i formy pracy w relacji jeden na jeden. Dlatego Kolegium Tutorów przewiduje organizację szkoleń dla nauczycieli zainteresowanych wykorzystaniem tej metody w swej codziennej praktyce. Zakłada się, że wraz z podjęciem roli tutora nauczyciel powinien uczestniczyć w szkoleniach przygotowujących do realizacji tego zadania, a swą praktykę poddawać nieustannej refleksji.

Tutoring jest pełnieniem roli nauczyciela i wychowawcy indywidualnego ucznia. W Liceach ALA zakłada się, że tutor, aby dobrze spełniać tę funkcję, nie powinien mieć pod opieką więcej niż dziesięcioro uczniów. Wiele praktycznych wskazó-

wek i podpowiedzi dla nauczycieli na temat sposobów wspierania podopiecznych w trakcie codziennej pracy wychowawczej można znaleźć w książce pt. „Nauczyciel – wychowawca”⁸. Autorzy książki taki sposób realizowania zadań wychowawczych nazywają doradztwem szkolnym. Istnieje jednak wiele punktów wspólnych pomiędzy doradztwem szkolnym a pracą wychowawczą w roli tutora.

W programie tutoringu szkolnego, realizowanego w publicznych gimnazjach we Wrocławiu, zakłada się uzupełnienie wychowawstwa klasowego o program opiekuńczo-tutorski. W klasie 21-30- osobowej pracuje 3 opiekunów, z których jeden jest liderem. Opiekunowie pracują indywidualnie z każdym z uczniów, nie zaniedbując jednocześnie relacji uczeń – grupa podopiecznych – klasa. W miarę możliwości dobrze jest, jeśli uczeń może wybrać swojego opiekuna, tak jak to się dzieje w Autorskich Liceach Artystycznych ALA.

Zadania opiekuna/tutora

Tutor spotyka się z podopiecznym poza lekcjami nie rzadziej niż raz w miesiącu na około 45 minut (tzw. tutorial) i przynajmniej raz w tygodniu na 10-15 minut. O ile tutoriali są wcześniej starannie planowane z podopiecznym, to krótkie spotkania w tygodniu mogą mieć charakter spontaniczny i nieformalny. Tutoriali zazwyczaj odbywają się w szkole, ale możliwe są też spotkania poza szkołą. O działaniach tutora powinni być poinformowani rodzice podopiecznego, inni nauczyciele oraz dyrekcja szkoły. Jak pisze Jarosław Traczyński – jeden z założycieli Kolegium Tutorów – *Tutoring jest procesem składającym się z pięciu wyraźnych etapów: poznania podopiecznego (budowania dobrych relacji, diagnozy), wyznaczania celów rozwojowych, planowania rozwoju, realizacji planów (motywowania, monitorowania) i oceny rezultatów (ewaluacji). (...) Zadaniem tutora nie jest rozwiązywanie problemów podopiecznego, ale wspólne działanie dające satysfakcję obu stronom*⁹.

W procesie tutoringu nauczyciel tutor:

- planuje uczniowską pracę razem z uczniem, ukazując jej perspektywiczne znaczenie,
- rozpoznaje talenty, zainteresowania i specyficzne trudności,
- skłania ucznia do refleksji nad sensem jego nauki w odniesieniu do przyszłości,
- skłania ucznia do refleksji nad własną nauką, stanem jej realizacji,

⁸ Hornby G., Hall E., Hall C. *Nauczyciel wychowawca*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.

⁹ Czekierda P., Budzyński M., Traczyński J., Zalewski Z., Zembruska A. [red.] *Tutoring w szkole, między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej*, Towarzystwo Edukacji Otwartej, Wrocław 2009.

- monitoruje sytuację ucznia w ciągu semestru:
  - cotygodniowe spotkania z uczniem, utrzymanie kontaktu z rodzicami,
- poznaje społeczne (rodzinne) uwarunkowania funkcjonowania ucznia,
- jest rzecznikiem praw (tego) ucznia w szkole,
- dokonuje podsumowania pracy z uczniem na koniec semestru, z autorefleksją ucznia,
- przygotowuje sprawozdanie na koniec semestru,
- uczestniczy w spotkaniach grupy tutorskiej.

Jak tutoring zmienia szkołę?

Towarzystwo Edukacji Otwartej, w ramach rządowego programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła”, zrealizowało w roku 2008 projekt pod nazwą „Rozwój tutoringu opiekuńczego w polskiej szkole”. Realizatorzy projektu zaprosili ekspertów, reprezentujących szkoły wyższe, samorząd terytorialny, administrację oświatową oraz praktyków ze szkół, by wspólnie zastanowić się nad możliwościami wprowadzenia tutoringu w polskich szkołach. W efekcie debat i prac koncepcyjnych w ramach tego projektu powstała publikacja (dostępna nieodpłatnie w TEO) pod tytułem: „Tutoring w szkole, między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej”. Zdaniem autorów projektu, wprowadzenie metody tutoringu do szkół może przyczynić się do istotnych zmian w funkcjonowaniu szkoły, samych uczniów, jak również nauczycieli.

Zakładane efekty wprowadzenia tutoringu do szkoły:

1. Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa psychicznego uczniów i nauczycieli oraz zmniejszenie poziomu zachowań agresywnych w szkole.
2. Rozwój zawodowy nauczycieli, zapobieganie wypaleniu zawodowemu.
3. Zmiany w postawach uczniów. U uczniów odnotowuje się wzrost:
  - samodzielności i odpowiedzialności (w tym za proces własnej edukacji),
  - zdolności do podejmowania decyzji,
  - systematyczności, samodyscypliny i umiejętności planowania zajęć,
  - umiejętności wyboru drogi życiowej i budowania planów życiowych,
  - umiejętności realizowania przyjętych planów i pokonywania trudności,
  - umiejętności samodzielnego uczenia się (również wyboru i oceny źródła informacji),
  - samoakceptacji i poczucia własnej wartości,
  - otwartości i życzliwości dla innych oraz wzrost poziomu zaufania,

- odwagi w formułowaniu i głoszeniu własnych poglądów,
- umiejętności twórczego samodzielnego myślenia,
- tolerancji (akceptacji dla innych zachowań i poglądów),
- poszanowania dla pracy innych,
- umiejętności zgodnej współpracy (pracy w grupie),
- wrażliwości na losy innych i odpowiedzialności z tym związanej.

Już pierwsze doświadczenia z pilotażu programu tutoringu we wrocławskich gimnazjach publicznych wskazują na skuteczność tej metody i jej wpływ na relacje interpersonalne w szkole, wyniki nauczania i – co najważniejsze – bardziej świadome, odpowiedzialne i dojrzałe funkcjonowanie uczniów.

Z doświadczeń ALA

Autorskie Liceum Artystyczne ALA we Wrocławiu zostało powołane w 1995 roku przez Towarzystwo Działań dla Samorozwoju z myślą o młodzieży obdarzonej dużą wrażliwością i poczuciem niezależności, której trudno odnaleźć się w tradycyjnym systemie szkolnym. Zgodnie z ustawą o systemie oświaty (art. 1 pkt 4) *system oświaty zapewnia w szczególności: (...) dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów*. W ALA dla realizacji tych założeń opracowany został system zindywidualizowanego planu i toku nauki, którym zostali objęci wszyscy uczniowie. Organem prowadzącym ALA od roku 2000 pozostaje Towarzystwo Edukacji Otwartej, które powołało i prowadzi również od roku szkolnego 2003/2004 Autorskie Liceum Artystyczne ALA w Częstochowie i kilka innych przedsięwzięć autorskich, w tym Kolegium Tutorów we Wrocławiu.

Mariusz Budzyński – autor ALA, wieloletni prezes Towarzystwa Edukacji Otwartej – tworzył koncepcję ALA, kierując się przekonaniem, że szkoła powinna zadbać o całościowy rozwój osobowości ucznia, tak w sferze psychofizycznej, intelektualnej, jak i duchowej¹⁰. System, jaki został zaproponowany w ALA, stoi w opozycji zarówno do szkoły tradycyjnej, jak i do założeń pedagogiki skrajnie liberalnej czy antypedagogiki. Jak mówi Mariusz Budzyński, *w założeniach będących u podstaw szkół ALA przyjąłem, że będzie to miejsce współpracy w najbardziej tradycyjnym rozumieniu starogreckiego*

¹⁰ Budzyński M. *Koncepcja Autorskich Liceów Artystycznych ALA we Wrocławiu*.

słowa „*schole*” – *odpoczynek duchowy, polegający na przebywaniu wśród ludzi, którzy wzajemnie są sobie życzliwi, na wspólnym poszukiwaniu prawdy, dzieleniu się nią oraz radowaniu z jej znalezienia*¹¹. Dlatego też organizacja pracy w szkole została całkowicie dostosowana do potrzeb uczniów, co z prawnego punktu widzenia wymagało uzyskania statusu szkoły eksperymentalnej. Najistotniejszym elementem, odróżniającym ALA od innych szkół, jest kwestia promowania do następnej klasy. Zdaniem Mariusza Budzyńskiego powtarzanie klasy, związane z brakiem promocji, jest jedną z brutalniejszych kar stosowanych powszechnie przez system szkolny. W szkołach ALA uczeń, który nie otrzymał promocji, może kontynuować naukę przedmiotów, które zakończył oceną pozytywną, na osiągniętym poziomie. Jest to możliwe dzięki systemowi indywidualnego planu i toku nauki dla każdego ucznia. Rezygnacja ze zwyczaju powtarzania klasy mobilizuje ucznia do dalszej pracy i często zapobiega wykluczeniu szkolnemu i społecznemu.

Aktualnie w skład zespołu szkół we Wrocławiu wchodzi: Społeczne Liceum Sztuk Plastycznych oraz Społeczne Liceum Ogólnokształcące o kierunkach Artystycznym i Akademickim. W szkole prowadzone są kierunki artystyczne i akademickie, w ramach których uczeń realizuje kierunkowe przedmioty na poziomie rozszerzonym. Rozszerzenia kierunków artystycznych to: wiedza o kulturze rozszerzona o historię sztuki i własną aktywność twórczą ucznia (np. teatralną lub literacką) oraz rozszerzony program z języka polskiego. Kierunek akademicki „nauki ścisłe” realizowany jest z rozszerzeniem matematyki i fizyki lub chemii. Uczniowie są zobowiązani do obecności na zajęciach objętych szkolnym planem nauczania, które są realizowane w systemie klasowo-lekcyjnym. Uczeń ma obowiązek uczestniczenia w zajęciach z języka polskiego, języków obcych, matematyki, wychowania fizycznego oraz związanych z kształceniem artystycznym. Natomiast obecność na zajęciach z przedmiotów objętych zindywidualizowanym planem nauki nie jest wymagana i zależy od decyzji ucznia. Uzupełnieniem oferty są przedmioty alternatywne, spośród których uczeń może wybrać te, które go interesują.

W koncepcji Autorskich Liceów Artystycznych ważną rolę odgrywa kategoria twórczości, która jest wyznacznikiem zachowań zarówno uczniów, jak i nauczycieli. Realizowane w tej szkole zajęcia artystyczne rozwijają wrażliwość estetyczną, wpływają na rozwój kreatywności i aktywności życiowej. Nie

tylko jednak zajęcia artystyczne, ale również organizacja szkoły, jej założenia, zasady, jakimi się rządzi, klimat i relacje pomiędzy nauczycielami i uczniami – wszystko to wywiera ogromny wpływ na rozwój samodzielności i odpowiedzialności uczniów.

Relacje w szkole oparte są na praktycznych zasadach dialogu wychowawczego, w myśl których:

1. Słuchanie ma pierwszeństwo przed mówieniem.
2. Rozumienie ma pierwszeństwo przed osądzeniem (J. Grzybowski)¹².
3. Dzielenie się doświadczeniem ma pierwszeństwo przed pouczaniem.

Odmienny od przyjętych w tradycyjnej szkole jest też sposób sprawdzania wiedzy i umiejętności uczniów, a także system oceniania. Nauczyciel prowadzący dany przedmiot ustala wraz z uczniem termin sprawdzianu i zakres materiału. Po zakończonym sprawdzianie negocjują wystawioną ocenę. Jeżeli uczeń nie zgadza się z oceną zaproponowaną przez nauczyciela, może przystąpić do zaliczenia w następnym terminie.

Zakłada się, że każdy uczeń, wyruszając w drogę samowychowania, powinien mieć oparcie w przyjaznym przewodniku. Rola mądrego opiekuna polega na pomocy w poznawaniu siebie, wyznaczaniu celów i zadań prowadzących do ich realizacji, budzeniu motywacji i dbałości o rozwój wszystkich sfer, nie pomijając życia duchowego. Opiekun w ALA to wybrany przez ucznia nauczyciel, który w sposób życzliwy, z cierpliwością, na zasadzie wzajemnego szacunku i zaufania pomaga pokonywać trudy indywidualnej ścieżki edukacyjnej.

Mariusz Budzyński tak pisze na temat roli nauczyciela: „*Nauczyciel*” – *to słowo z języka polskiej pedagogiki nie jest zbyt trafnym określeniem, bo sugeruje możliwość realizowania procesu wychowania i nauczania bez lub nawet wbrew woli ucznia. To przecież nie jest możliwe. Jednocześnie człowiek, chcący się koniecznie czegoś nauczyć, poradzi sobie bez pomocy nauczyciela. Dlatego proces uczenia się i wychowania oparty jest przede wszystkim na samodzielnym działaniu podmiotu, nauczyciel może jedynie pomóc zbudować motywację, pomóc określić cel, podtrzymać wolę i zainteresować zagadnieniem*¹³.

Taką właśnie rolę pełnią nauczyciele w ALA i takie są zadania tutorów w innych szkołach, gdzie jest wprowadzany program tutoringu szkolnego. Dlatego, doceniając wartość zmian, jakie wprowadza tutoring do szkół, coraz więcej władz samorządowych

¹¹ Ibidem.

¹² Grzybowski J. *Matżeńskie drogowskazy*, Wydawnictwo „M”, Kraków 2002.

¹³ Budzyński M. *Koncepcja Autorskich Liceów Artystycznych ALA we Wrocławiu*, ibidem.

w różnych miastach w Polsce podejmuje decyzję o podjęciu tego typu działań i wpisaniu tutoringu do strategii edukacyjnej.

Tutoring we wrocławskich gimnazjach

Towarzystwo Edukacji Otwartej, prowadzące szkoły ALA we Wrocławiu i w Częstochowie, w porozumieniu z Wydziałem Edukacji Urzędu Miejskiego we Wrocławiu rozpoczęło wiosną 2008 roku projekt wprowadzający metodę tutoringu do publicznych gimnazjów we Wrocławiu. W pierwszej pilotażowej edycji programu uczestniczyły cztery gimnazja. Projekt zakładał trzyletni pilotaż metody w kilku klasach tych szkół, które przyjęły zaproszenie. Pierwsze doświadczenia, a także oceny pilotażu, są na tyle korzystne, że do projektu od roku szkolnego 2010/2011 przystąpi czternaście kolejnych szkół. *Celem programu jest wzmocnienie pozytywnych relacji pomiędzy nauczycielami i uczniami, które z kolei mają się przekładać na lepsze funkcjonowanie uczniów w szkole* – opisuje Jarosław Traczyński, koordynator projektu¹⁴. Sukces zrealizowanych dotychczas działań znajduje odzwierciedlenie w zmianach postaw i wzajemnych relacji pomiędzy uczniami a nauczycielami. Pokazuje jednocześnie, że zastosowanie metody tutoringu jest możliwe nie tylko w szkole eksperymentalnej, niezwyklej, jaką jest ALA, ale także w szkole publicznej, z dużą liczbą uczniów w klasie. Przy tej okazji można było zaobserwować, jak ważne jest odpowiednie przygotowanie do pełnienia roli tutora i jak potrzebne jest zapewnienie merytorycznego wsparcia nauczycieli, jakie zapewnia Kolegium Tutorów.

Zmiana praktyki edukacyjnej poprzez wprowadzenie tutoringu

Zmiany programowe, wprowadzane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej od 1 września 2009 roku, zakładają między innymi większą indywidualizację nauczania, poprzez dostrzeżenie i umożliwienie realizacji możliwości i zdolności każdego ucznia. Na tej podstawie można zakładać, że znaczenie i przydatność metody tutoringu w szkole będzie wzrastać wraz z rosnącym wśród nauczycieli zapotrzebowaniem na metody, techniki i narzędzia indywidualnej diagnozy i wspierania uczniów. Edukacja zindywidualizowana – zorientowana na potrzeby i możliwości ucznia – jest odpowiedzią na wyzwania współczesności i wyznacza kierunek zmian w stronę uczenia się przez całe życie. Tutoring jest skuteczną, sprawdzoną metodą, której siłą wynika z indywidualnego traktowania osoby uczącej się, zmiany relacji w szkole, a przede wszystkim z przeniesienia na ucznia odpowiedzialności za uczenie się przy jednoczesnym wspieraniu jego wysiłków i mocnych stron.

Powołane przez Towarzystwo Edukacji Otwartej Kolegium Tutorów zaprasza wszystkie samorządy, szkoły i nauczycieli zainteresowanych tą metodą do współpracy przy realizacji projektów tutoringu szkolnego. Oferuje konsultacje, szkolenia, wizyty studyjne oraz wspólną realizację projektów. Cel i misja Towarzystwa Edukacji Otwartej to: przywrócić sens edukacji.

Autorka jest nauczycielem, pedagogiem szkolnym, dyrektorem placówek doskonalenia nauczycieli w Warszawie

*Być może dla świata jesteś tylko człowiekiem,
ale dla niektórych ludzi jesteś całym światem.*

Gabriel García Márquez

¹⁴ Czekierda P., Budzyński M., Traczyński J., Zalewski Z., Zembrzaska A. [red.] *Tutoring w szkole, między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej*, ibidem, s. 94.